

APELACJA

Apelacja jest obok zażalenia (→ ZAŻALENIE) jedynym środkiem odwoławczym w polskim procesie cywilnym. Wprawdzie bowiem katalog środków zaskarżenia jest obfity, jednakże przeważają w nim inne środki zaskarżenia (→ SPRZECIW OD NAKAZU ZAPŁATY, → ZARZUTY OD NAKAZU ZAPŁATY, sprzeciw od wyroku zaocznego [→ WYROK], zażalenie do innego składu sądu pierwszej instancji lub innego składu sądu drugiej instancji [→ ZAŻALENIE], → SKARGA NA ORZECZENIE REFERENDARZA SĄDOWEGO) oraz nadzwyczajne środki zaskarżenia (→ SKARGA KASACYJNA, → SKARGA O STWIERDZENIE NIEZGODNOŚCI Z PRAWEM PRAWOMOCNEGO ORZECZENIA, → SKARGA O WZNOWIENIE POSTĘPOWANIA, → SKARGA NADZWYCZAJNA, skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego [→ ARBITRAŻ], zażalenie do Sądu Najwyższego [→ ZAŻALENIE]).

Wniesienie apelacji otwiera drogę do przeprowadzenia kontroli orzeczenia sądu pierwszej instancji, co realizuje w pełni konstytucyjne zasady zaskarżalności orzeczeń sądu pierwszej instancji (art. 78 Konstytucji RP) oraz instancyjności (art. 176 ust. 1 Konstytucji RP). Apelacja jako środek odwoławczy cechuje się dewolutywnością (przeniesienie rozpoznania sprawy do sądu drugiej instancji, którym dla sądów rejonowych są sądy okręgowe, a dla sądów okręgowych – sądy apelacyjne – art. 367 § 2 KPC) i suspensywnością (wstrzymanie uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia), a ponadto brakiem zamkniętego katalogu zarzutów, na których może zostać oparta (z wyjątkiem apelacji w postępowaniu uproszczonym (art. 505⁹ KPC) oraz w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń (art. 505⁹ w zw. z art. 505²⁷ § 1 KPC).

Apelacja jest środkiem odwoławczym od wyroku (lub postanowienia rozstrzygającego sprawę co do istoty w postępowaniu nieprocesowym) sądu pierw-

szej instancji, rozpoznawanym przez sąd drugiej instancji. W aktualnie przyjętym modelu apelacji zadaniem sądu odwoławczego jest ponowne rozpoznanie sprawy na podstawie materiału zabranego przez sąd pierwszej i drugiej instancji (tzw. apelacja pełna), a w razie stwierdzenia zasadności apelacji dokonanie zmiany zaskarżonego wyroku. Jedynie wyjątkowo sąd odwoławczy władny jest do uchylecia zaskarżonego wyroku. Równocześnie celem zabezpieczenia sprawności postępowania (→ ZASADA KONCENTRACJI MATERIAŁU PROCESOWEGO), pomimo przyjęcia modelu apelacji pełnej, ustawodawca przewidział możliwość, aby sąd drugiej instancji pominął nowe fakty i dowody, jeżeli strona mogła je powołać w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji, chyba że potrzeba powołania się na nie wynika później (art. 381 KPC). Nie można pominąć jednakże licznych elementów kontrolnych widocznych w postępowaniu apelacyjnym obok akcentowanego już ponownego rozpoznania sprawy: skarżący ma obowiązek wskazania w apelacji zwięzłego przedstawienia zarzutów i ich uzasadnienia (art. 368 § 1 pkt 2 i 3 KPC), a sąd odwoławczy ma obowiązek odniesienia się do nich; istotnie ograniczono możliwość zmiany lub rozszerzenia żądania w postępowaniu apelacyjnym (art. 383 KPC) oraz prawo nowości (art. 381 KPC); sąd odwoławczy nie może przekroczyć granic zaskarżenia (art. 378 § 1 KPC), a sędzia sprawozdawca na rozprawie zwięzle przedstawia stan sprawy ze szczególnym uwzględnieniem zarzutów i wniosków apelacyjnych (art. 377 KPC).

Apelacja jest środkiem odwoławczym od wyroków sądów pierwszej instancji (pełnych, częściowych, wstępnych, końcowych, uzupełniających, a ponadto – w przypadku powoda – również zaocznych) oraz od postanowień co do istoty sprawy wydawanych przez sąd pierwszej instancji w postępowaniu nieprocesowym (art. 518 KPC), niezależnie od rodzaju sprawy lub wartości przedmiotu zaskarżenia. Jeżeli strona składa apelację, środek ten jest również właściwy dla zaskarżenia rozstrzygnięcia o kosztach procesu. W przypadku pomieszczenia w wyroku innych rozstrzygnięć, które powinny zostać wydane w formie postanowienia (np. postanowienie o częściowym umorzeniu postępowania, o częściowym odrzuceniu pozwu), niezbędne jest skorzystanie z apelacji dla zaskarżenia rozstrzygnięcia co do istoty sprawy oraz z zażalenia dla zaskarżenia rozstrzygnięcia o charakterze procesowym (uchw. SN z 26.2.1968 r., III PZP 44/67, OSNCP 1968, Nr 8–9, poz. 130). Niedopuszczalna jest apelacja od wyroku, który w sensie procesowym nie istnieje (*sententia non existens*), np. nie został ogłoszony, nie został podpisany (uchw. SN z 13.3.2002 r., III CZP 12/02, OSNC 2003, Nr 2, poz. 17), jak też od rozstrzygnięcia, które w orzeczeniu nie zostało zawarte, np. od brakującego orzeczenia o częściowym oddaleniu powództwa, jeżeli powództwo zostało częściowo uwzględnione.

Legitymację do wniesienia apelacji ma strona (→ STRONA PROCESOWA), interwient uboczny (→ INTERWENCJA UBOCZNA), prokurator i inne podmioty działające na takich zasadach jak prokurator (→ PROKURATOR), organizacja pozarządowa (→ ORGANIZACJA POZARZĄDOWA). Każdemu ze

współuczestników (→ WSPÓŁUCZESTNICTWO PROCESOWE), niezależnie od rodzaju współuczestnictwa, przysługuje samodzielna legitymacja do zaskarżenia wyroku (art. 73 § 1 i art. 74 zd. 1 KPC), z tym że w przypadku współuczestników, których łączy współuczestnictwo materialne, wynikające ze wspólności praw i obowiązków, w granicach zaskarżenia sąd drugiej instancji będzie mógł z urzędu rozpoznać sprawę także na rzecz współuczestników, którzy wyroku nie zaskarżyli (art. 378 § 2 KPC), zaś w przypadku współuczestnictwa jednolitego i współuczestnictwa koniecznego apelacja wniesiona przez jednego ze współuczestników sprawia, iż wyrok nie uprawomocni się wobec pozostałych współuczestników.

Dodatkowo w ostatnim orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjęto, że *gravamen*, będąc warunkiem istnienia interesu prawnego w zaskarżeniu orzeczenia, jest przesłanką dopuszczalności środka zaskarżenia, chyba że interes publiczny wymaga merytorycznego rozpoznania tego środka. Pokrzywdzenie orzeczeniem (*gravamen*) zachodzi zaś wtedy, gdy zaskarżone orzeczenie jest obiektywnie w sensie prawnym niekorzystne dla skarżącego, gdyż z punktu widzenia jego skutków związanych z prawomocnością materialną skarżący nie uzyskał takiej ochrony prawnej, którą zamierzał osiągnąć przez procesowo odpowiednie zachowanie w postępowaniu poprzedzającym wydanie orzeczenia, a w razie jego braku zaskarżone orzeczenie *per se* wywołuje takie skutki (uchw. SN z 15.5.2014 r., III CZP 88/13, OSNC 2014, Nr 11, poz. 108).

Apelację wnosi się do sądu, który wydał zaskarżony wyrok, w terminie 2-tygodniowym od doręczenia stronie skarżącej wyroku z uzasadnieniem. Jeżeli jednakże doszło do przedłużenia terminu do sporządzenia pisemnego uzasadnienia, termin do wniesienia apelacji wynosi 3 tygodnie, o czym sąd zobligowany jest zawiadomić stronę doręczając jej wyrok z uzasadnieniem. Termin uważa się za zachowany także wtedy, gdy przed jego upływem strona wniosła apelację do sądu drugiej instancji. W takim przypadku sąd ten zawiadamia sąd pierwszej instancji o wniesieniu apelacji i żąda przedstawienia akt sprawy (art. 369 KPC).

Apelacja wnoszona jest w formie pisma procesowego (ale w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych pracownik lub ubezpieczony działający bez adwokata lub radcy prawnego może zgłosić w sądzie właściwym ustnie do protokołu treść apelacji, art. 466 KPC). Powinna ona zatem czynić zadość wymaganiom przewidzianym dla pisma procesowego, a ponadto zawierać:

- 1) oznaczenie wyroku, od którego jest wniesiona, ze wskazaniem, czy jest on zaskarżony w całości czy w części;
- 2) zwięzłe przedstawienie zarzutów;
- 3) uzasadnienie zarzutów;
- 4) powołanie, w razie potrzeby, nowych faktów lub dowodów;
- 5) wniosek o zmianę lub o uchylenie wyroku z zaznaczeniem zakresu żądanej zmiany lub uchylenia.

W zarzutach co do podstawy faktycznej rozstrzygnięcia należy wskazać fakty ustalone przez sąd pierwszej instancji niezgodnie z rzeczywistym stanem rzeczy

lub istotne dla rozstrzygnięcia fakty nieustalone przez sąd pierwszej instancji. Powołując nowe fakty lub dowody, należy uprawdopodobnić, że ich powołanie w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji nie było możliwe albo potrzeba ich powołania wynikała później. Powołując fakt wykazany dowodem utrwalonym za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk, należy oznaczyć część zapisu dotyczącą tego faktu. Ponadto, w sprawach o prawa majątkowe należy oznaczyć wartość przedmiotu zaskarżenia, przy czym wartość ta może być oznaczona na kwotę wyższą od wartości przedmiotu sporu wskazanej w pozwie jedynie wtedy, gdy powód rozszerzył powództwo lub sąd orzekł ponad żądanie. Z art. 18 ust. 2 KSCU wynika, że od apelacji pobiera się całą opłatę.

Sąd pierwszej instancji obowiązany jest niezwłocznie przedstawić akta sądowi drugiej instancji, gdzie przeprowadzana jest kontrola dopuszczalności wniesionego środka zaskarżenia. Przewodniczący lub referendarz sądowy uprawnieni są do wdrożenia postępowania naprawczego w przypadku ujawnienia braków formalnych lub fiskalnych apelacji. Sąd drugiej instancji odrzuca apelację spóźnioną, nieopłaconą lub z innych przyczyn niedopuszczalną, jak również apelację, której braków strona nie usunęła w wyznaczonym terminie (art. 373 § 1 KPC). Na postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu apelacji przysługuje zażalenie do innego składu tego sądu (art. 394² § 1 KPC; → ZAŻALENIE).

Jeżeli apelacja jest dopuszczalna i nie zachodzą inne przeszkody w nadaniu jej biegu, przewodniczący zarządza doręczenie odpisów apelacji pozostałym stronom. Pozostałe strony mogą wnieść odpowiedź na apelację w terminie 2 tygodni od dnia doręczenia odpisu apelacji.

Apelację rozpoznaje sąd okręgowy lub sąd apelacyjny, stosownie do art. 367 § 2 KPC, ewentualnie Sąd Najwyższy, jeżeli przejął ją do rozpoznania w przypadku przedstawienia przez sąd odwoławczy zagadnienia prawnego budzące poważne wątpliwości (art. 390 § 1 KPC).

Rozpoznanie sprawy następuje w składzie trzech sędziów zawodowych, jednakże na posiedzeniu niejawnym sąd orzeka w składzie jednego sędziego, z wyjątkiem wszakże wydania wyroku. Zatem każde postanowienie sądu odwoławczego, bez względu na przedmiot rozstrzygnięcia, które zapada na posiedzeniu niejawnym, z wyjątkiem wyroku, wydawane jest w składzie jednoosobowym. Sąd może też zlecić przeprowadzenie dowodu sędziemu wyznaczonemu, także gdy przyczyni się to do przyspieszenia postępowania.

Sąd drugiej instancji może rozpoznać sprawę na posiedzeniu niejawnym, jeżeli wniesiono apelację od wyroku oddalającego powództwo oczywiście bezzasadne (art. 391¹ § 1 KPC) oraz jeżeli przeprowadzenie rozprawy nie jest konieczne, zaś strona w apelacji lub odpowiedzi na apelację nie złożyła wniosku o przeprowadzenie rozprawy (art. 374 KPC). Jednakże i w tym ostatnim przypadku wyznaczenie rozprawy nie jest konieczne, jeżeli cofnięto pozew lub apelację albo zachodzi nieważność postępowania.

Zasadą jest zatem rozpoznanie apelacji na rozprawie, która przed sądem drugiej instancji odbywa się bez względu na niestawiennictwo jednej lub obu stron.

Po wywołaniu sprawy rozprawa rozpoczyna się od sprawozdania sędziego, który zwięźle przedstawia stan sprawy ze szczególnym uwzględnieniem zarzutów i wniosków apelacyjnych. Sąd może zrezygnować ze sprawozdania za zgodą obecnych stron albo w przypadku ich niestawiennictwa, chyba że rozprawa odbywa się z udziałem publiczności.

Dla określenia istoty apelacji kluczowe znaczenie ma art. 378 KPC, wyznaczający kompetencje sądu odwoławczego. Sąd ten rozpoznaje sprawę w granicach apelacji; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod uwagę nieważność postępowania. Przede wszystkim zatem sąd drugiej instancji rozpoznaje ponownie sprawę, a nie sam środek odwoławczy (uchw. SN z 31.1.2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008, Nr 6, poz. 55), a więc w ramach swobody jurysdykcyjnej może oprzeć się na materiale dowodowym zgromadzonym przed sądem pierwszej instancji, odmiennie go oceniając.

Granice apelacji, o których mowa w art. 378 § 1 KPC, a zatem granice, w których sąd drugiej instancji powinien rozpoznać apelację, wyznaczone są przez zakres zaskarżenia orzeczenia sądu pierwszej instancji (podmiotowe i przedmiotowe granice zaskarżenia, inaczej rozstrzygnięcie objęte wyrokiem sądu pierwszej instancji, lub jego część, co do których apelujący domaga się ponownego rozpoznania sprawy), granice wniosków i zarzutów apelacji. Uwzględniając swobodę jurysdykcyjną sądu odwoławczego, rola zarzutów apelacyjnych sprowadza się tylko do wypuklenia istotnych, zdaniem skarżącego, problemów prawnych, do przekonania sądu drugiej instancji co do ich oceny oraz „ułatwienia” kontroli instancyjnej. Równocześnie zaś niezaskarżone części orzeczenia nie podlegają kontroli apelacyjnej, choćby były dotknięte wadliwościami. Sformułowanie zawarte w art. 378 § 1 KPC oznacza, że sąd drugiej instancji rozpoznaje sprawę merytorycznie w granicach zaskarżenia, dokonuje własnych ustaleń faktycznych, prowadzi lub ponawia dowody albo poprzestaje na materiale zebranym w pierwszej instancji, ustala podstawę prawną orzeczenia niezależnie od zarzutów podniesionych w apelacji, będąc ewentualnie związany oceną prawną lub uchwałą Sądu Najwyższego, stosuje przepisy regulujące postępowanie apelacyjne, a gdy brak takich przepisów, przepisy dotyczące postępowania przed sądem pierwszej instancji, kontroluje prawidłowość postępowania przed sądem pierwszej instancji, pozostaje związany zarzutami przedstawionymi w apelacji, jeżeli są dopuszczalne, bierze pod uwagę z urzędu nieważność postępowania, orzeka co do istoty sprawy stosownie do wyników postępowania, nie wykraczając poza wniosek zawarty w apelacji i nie narusza zakazu *reformationis in peius* (wyr. SN z 5.4.2017 r., II CSK 554/16, Legalis).

Najczęściej formułowanymi zarzutami apelacyjnymi są zarzuty nierozpoznania istoty sprawy, nieważności postępowania, wadliwej oceny dowodów, wadliwego poczynienia ustaleń faktycznych, wadliwego zastosowania prawa materialnego, naruszenia innych przepisów postępowania. W orzecznictwie Sądu Najwyższego ostatecznie ustalono, że sąd drugiej instancji rozpoznający sprawę na skutek apelacji nie jest związany przedstawionymi w niej zarzutami dotyczą-

cymi naruszenia prawa materialnego, wiąza go natomiast zarzuty dotyczące naruszenia prawa procesowego; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod uwagę nieważność postępowania (uchw. SN z 31.1.2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008, Nr 6, poz. 55). Związanie sądu drugiej instancji zarzutami apelacji dotyczącymi naruszenia prawa procesowego oznacza, że sąd ten nie bada i nie rozważa innych możliwych naruszeń prawa procesowego przez sąd pierwszej instancji, ale jednocześnie ma obowiązek odniesienia się do wszystkich zarzutów podniesionych w tym zakresie w apelacji (wyr. SN z 2.7.2008 r., II PK 7/08, OSNAPIUS 2009, Nr 21–22, poz. 283). W zakresie zarzutów procesowych należy dodatkowo zauważyć, że z jednej strony sąd bierze pod uwagę z urzędu nieważność postępowania, niezależnie od podniesionych zarzutów, z drugiej zaś strony – niezwrócenie w określonym w art. 162 KPC terminie (→ PROTOKÓŁ) uwagi sądu na uchybienia przepisom postępowania wraz z wnioskiem o wpisanie zastrzeżenia do protokołu pozbawia stronę, która zastrzeżenia nie zgłosiła, prawa powołania się na takie uchybienia w dalszym toku postępowania, chyba że chodzi o przepisy postępowania, których naruszenie sąd powinien wziąć pod rozwagę z urzędu, albo iż strona uprawdopodobni, że nie zgłosiła zastrzeżeń bez swojej winy.

Nieważność postępowania brana jest, jak już wskazano, pod uwagę przez sąd z urzędu, o ile mieści się w granicach zaskarżenia. Uchybienie to zachodzi, jeżeli:

- 1) droga sądowa była niedopuszczalna;
- 2) strona nie miała zdolności sądowej lub procesowej, organu powołanego do jej reprezentowania lub przedstawiciela ustawowego, albo gdy pełnomocnik strony nie był należycie umocowany;
- 3) o to samo roszczenie między tymi samymi stronami toczy się sprawa wcześniej wszczęta albo jeżeli sprawa taka została już prawomocnie osądzona;
- 4) skład sądu orzekającego był sprzeczny z przepisami prawa albo jeżeli w rozpoznaniu sprawy brał udział sędzia wyłączony z mocy ustawy;
- 5) strona została pozbawiona możliwości obrony swych praw;
- 6) sąd rejonowy orzekł w sprawie, w której sąd okręgowy jest właściwy bez względu na wartość przedmiotu sporu (art. 379 KPC);
- 7) zachodzi brak jurysdykcji krajowej;
- 8) sprawę rozpoznano z naruszeniem immunitetu sądowego.

Na granice apelacji wpływa zatem nie tylko regulacja art. 378 KPC, ale także art. 380 KPC (możliwość zgłoszenia żądania rozpoznania również tych postanowień sądu pierwszej instancji, które nie podlegały zaskarżeniu w drodze zażalenia, a miały wpływ na rozstrzygnięcie sprawy), art. 381 KPC (możliwość zgłoszenia nowych faktów i dowodów), art. 383 KPC (zakaz rozszerzania żądania pozwu i występowania z nowymi roszczeniami, z wyjątkiem żądania zamiast pierwotnego przedmiotu sporu jego wartości lub innego przedmiotu, a w sprawach o świadczenie powtarzające się rozszerzenia żądania pozwu o świadczenia za dalsze okresy), art. 384 KPC (zakaz uchylenia lub zmiany orzeczenia na niekorzyść strony wnoszącej apelację, jeżeli strona przeciwna nie wniosła apelacji; zakaz *reformationis in peius*).

Przeszkodą do wydania orzeczenia merytorycznego przez sąd odwoławczy jest cofnięcie apelacji oraz upływ terminu zawieszenia postępowania z przyczyn wymienionych w art. 182 § 1 KPC, ewentualnie zawarcie ugody, a w sprawach małżeńskich i ze stosunków między rodzicami a dziećmi także śmierć strony. W razie cofnięcia apelacji sąd drugiej instancji umarza postępowanie apelacyjne i orzeka o kosztach jak przy cofnięciu pozwu, jednakże gdy cofnięcie apelacji nastąpiło przed sądem pierwszej instancji, postępowanie umarza sąd pierwszej instancji (art. 391 § 2 KPC).

Należy odnotować, że w postępowaniu apelacyjnym przewidziano wyjątkową instytucję przedstawienia Sądowi Najwyższemu zagadnienia prawnego. Zgodnie z art. 390 KPC, jeżeli przy rozpoznawaniu apelacji powstanie zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości, sąd może przedstawić to zagadnienie do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu, odraczając rozpoznanie sprawy. Sąd Najwyższy władny jest przejąć sprawę do rozpoznania albo przekazać zagadnienie do rozstrzygnięcia powiększonemu składowi tego Sądu. Uchwała Sądu Najwyższego (→ UCHWAŁA) rozstrzygająca zagadnienie prawne wiąże w danej sprawie.

Orzeczenie sądu odwoławczego może oddalać apelację bezzasadną (art. 385 KPC) lub uwzględniać apelację, jeśli jest ona uzasadniona. Wyrok uwzględniający apelację powinien być wyrokiem reformatoryjnym (zmieniającym zaskarżony wyrok). W wypadkach przewidzianych szczegółowo w ustawie możliwe jest również rozstrzygnięcie kasatoryjne, któremu towarzyszy odrzucenie pozwu lub umorzenie postępowania (w razie stwierdzenia nieważności postępowania z przyczyny stanowiącej podstawę odrzucenia pozwu lub umorzenia postępowania), ewentualnie przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. Ta ostatnia decyzja procesowa zapada w razie stwierdzenia nieważności postępowania z przyczyn niestanowiących podstawy odrzucenia pozwu lub umorzenia postępowania, jak też w przypadku nierozpoznania istoty sprawy, a ponadto wówczas, gdy wydanie wyroku co do istoty sprawy wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości; w sprawach należący do postępowania uproszczonego (→ POSTĘPOWANIE UPROSZCZONE) i europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń, jeżeli zachodzi naruszenie prawa materialnego, a zgromadzone dowody nie dają wystarczających podstaw do zmiany wyroku. Co istotne, w przypadku uchylecia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania sąd rozpoznaje ją w tym samym składzie, chyba że nie jest to możliwe lub powodowałoby nadmierną zwłokę w postępowaniu. Ocena prawna wyrażona w uzasadnieniu wyroku sądu drugiej instancji wiąże zarówno sąd, któremu sprawa została przekazana, jak i sąd drugiej instancji, przy ponownym rozpoznaniu sprawy. Nie dotyczy to jednak przypadku, gdy nastąpiła zmiana stanu prawnego lub faktycznego, albo gdy po wydaniu wyroku sądu drugiej instancji Sąd Najwyższy w uchwale rozstrzygającej zagadnienie prawne wyraził odmienną ocenę prawną.

W przypadku wyroku wydanego w warunkach oczywistej bezzasadności powództwa (art. 191¹ KPC; → POZEW) w postępowaniu apelacyjnym można pominąć czynności, które ustawa nakazuje podjąć na skutek wniesienia apelacji, w szczególności nie wzywać powoda do usunięcia jej braków ani uiszczenia opłaty. Sąd drugiej instancji może rozpoznać apelację na posiedzeniu niejawnym, nie doręczając apelacji osobie wskazanej jako pozwany ani nie rozpoznając wniosków złożonych wraz z tą apelacją. W przypadku stwierdzenia, że powództwo nie jest oczywiście bezzasadne, sąd drugiej instancji uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania, po czym wraz z odpisem pozwu doręcza się pozwanemu odpisy apelacji oraz wyroków sądów obu instancji z uzasadnieniami. W pozostałych przypadkach sąd drugiej instancji oddala apelację. Uzasadnienie wyroku oddalającego apelację sąd drugiej instancji może ograniczyć do odwołania się do ustaleń i wyjaśnienia podstawy prawnej wyroku zawartych w uzasadnieniu wyroku sądu pierwszej instancji (art. 391¹ KPC). Widoczne jest zatem istotne uproszczenie trybu postępowania, co wynika z charakteru sprawy, w której zapadł zaskarżony wyrok.

Od wydanego przez sąd drugiej instancji prawomocnego wyroku lub postanowienia w przedmiocie odrzucenia pozwu albo umorzenia postępowania kończących postępowanie w sprawie strona, Prokurator Generalny, Rzecznik Praw Obywatelskich lub Rzecznik Praw Dziecka może wnieść skargę kasacyjną do Sądu Najwyższego, chyba że przepis szczególnie stanowi inaczej (→ SKARGA KASACYJNA). Natomiast w razie uchylenia przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania przysługuje zażalenie do Sądu Najwyższego.

Orzeczenie sądu drugiej instancji jest prawomocne z chwilą wydania i z tą chwilą staje się wykonalne. Jednakże, stosownie do art. 388 KPC, jeżeli na skutek wykonania orzeczenia stronie może być wyrządzona niepowetowana szkoda, sąd drugiej instancji na wniosek strony może wstrzymać wykonanie swego orzeczenia do czasu ukończenia postępowania kasacyjnego, jak też wstrzymać skuteczność zaskarżonego orzeczenia niepodlegającego wykonaniu. Jeżeli apelację oddalono, sąd drugiej instancji może wstrzymać wykonanie także orzeczenia sądu pierwszej instancji. Sąd drugiej instancji na wniosek strony może uzależnić wykonanie orzeczenia od złożenia przez powoda stosownego zabezpieczenia. Zabezpieczenie może również polegać na wstrzymaniu wydania powodowi sum pieniężnych po ich wyegzekwowaniu od pozwanego lub na wstrzymaniu sprzedaży zajętego majątku. Do czasu upływu terminu do wniesienia skargi kasacyjnej wstrzymuje się z urzędu sprzedaż nieruchomości.

Literatura:

- B. Bładowski*, Środki odwoławcze w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2013;
- W. Broniewicz*, Zniesienie postępowania w procesie cywilnym, Pał. 1971, Nr 4;
- T. Ereciński*, Apelacja w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2020;
- M. Fruchs*, Nowe zasady postępowania apelacyjnego wedle KPC a praktyka małopolska, GP 1934, Nr 9;

- M. Manowska, Apelacja w postępowaniu cywilnym. Komentarz, orzecznictwo, Warszawa 2017;
- A. Marciniak, Cofnięcie apelacji w procesie cywilnym, [w:] J. Gudowski, K. Weitz (red.), *Aurea praxis. Aurea theoria*. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Ercińskiego, t. 1, Warszawa 2011;
- M. Michalska-Marciniak, Zasada instancyjności w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2013
- A. Oklejak, Apelacja w procesie cywilnym, Kraków 1994;
- M. Piekarski, Pozbawienie strony możliwości obrony swych praw w postępowaniu cywilnym, Warszawa 1964;
- P. Sokal, Pozbawienie strony możliwości obrony swych praw a nieważność postępowania, MoP 2013, Nr 10;
- K. Weitz, Wykładnia prawa dokonana przez Sąd Najwyższy a nowe fakty i dowody w ponownym postępowaniu apelacyjnym, Pal. 2007, Nr 7–8;
- T. Zembrzusi, Uchybienie terminu do wniesienia odpowiedzi na apelację a skuteczność zgłoszenia wniosku o zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego, MoP 2012, Nr 15;
- tenże, Charakter zażalenia na wyrok a skład sądu rozpoznającego sprawę w razie uchylecia wyroku sądu II instancji uchylającego wyrok sądu I instancji, MoP 2015, Nr 7;
- tenże, Nieważność postępowania w procesie cywilnym, Warszawa 2017.

[J.M.-K.]

ARBITRAŻ

Instytucja sądownictwa arbitrażowego (arbitrażu, sądownictwa polubownego) sięga swoimi korzeniami co najmniej czasów rzymskich, kiedy dopuszczalne było zawarcie umowy o powierzeniu osobie trzeciej rozstrzygnięcia sporu stron. Arbitraż (art. 1154–1217 KPC), obok mediacji (→ MEDIACJA) oraz innych nieprzewidzianych w KPC alternatywnych metod rozstrzygania sporów (ang. *Alternative Dispute Resolution*; ADR) stanowi odrębną od sądownictwa państwowego płaszczyznę rozwiązywania sporów cywilnoprawnych.

Sąd polubowny (sąd arbitrażowy) to sąd niepaństwowy, któremu na mocy zgodnej woli stron wyrażonej w sposób określony przepisami powierzono, z wyłączeniem kompetencji sądu państwowego, rozstrzygnięcie sporu, ze skutkiem zrównania mocy wyroku wydanego przez ten sąd z wyrokiem sądu państwowego. Orzeczenie sądu państwowego o uznaniu wyroku sądu polubownego lub stwierdzeniu jego wykonalności prowadzi do nadania temu wyrokowi takiej samej mocy, jaką mają orzeczenia sądów państwowych, co jednoznacznie potwierdza art. 1212 § 1 KPC. Oznacza to, że takie orzeczenie, dzięki związane mu z nim orzeczeniu sądu państwowego, powinno być traktowane w obrocie tak samo jak każde inne orzeczenie sądu państwowego, w tym korzysta z przymiotów wskazanych w art. 365 § 1 KPC (wyr. SN z 13.4.2012 r., I CSK 416/11, OSNC 2012, Nr 10, poz. 121).

Pomimo zastosowanej w ustawie terminologii sąd polubowny nie jest sądem w konstytucyjnym tego słowa znaczeniu, ponieważ nie działa w imieniu państwa. Zalicza się go zatem do organów *quasi*-sądowych lub pozasądowych.

W przypadku arbitrażu umowa stron przekazuje rozstrzygnięcie sprawy organowi niepaństwowemu i pozbawia kompetencji w tym zakresie sąd państwowy, zaś możliwość wydania wyroku posiadającego moc prawną zrównaną z wyrokiem sądu państwowego sprawia, że arbitraż jest najskuteczniejszą z form ADR.

Kompetencja sądu arbitrażowego opiera się na woli stron wyrażonej w zapisie na sąd polubowny i dopuszczeniu jego działania przez ustawodawcę. Autonomia woli stron nie ogranicza się do powierzenia rozstrzygania sporu organowi niepaństwowemu, ale może obejmować także miejsce postępowania, powołanie arbitrów, procedurę stosowaną przed sądem polubownym itd. Granicę swobody uzgodnień stron stanowią przepisy KPC o charakterze *iuris cogentis*, sąd też niedopuszczalne byłoby umowne wyłączenie prawa wystąpienia do sądu państwowego: o ocenę właściwości sądu polubownego (art. 1165, art. 1180 § 3 KPC), o zabezpieczenie roszczeń dochodzonych przed sądem polubownym (art. 1166 KPC), o nadanie klauzuli wykonalności postanowieniu sądu polubownego o zastosowaniu tymczasowego środka zabezpieczającego (art. 1181 § 3 KPC), o wyłączenie arbitra (art. 1176 § 2 i 4 KPC), o odwołanie arbitra (art. 1177 § 2 KPC), o wyznaczenie nowego lub zastępczego arbitra (art. 1178 § 2 KPC), o ustalenie wynagrodzenia arbitra (art. 1179 § 2 i 3 KPC), o przeprowadzenie dowodu lub wykonanie innej czynności, której sąd polubowny nie może wykonać (art. 1192 KPC); podobnie niedopuszczalne jest umowne uzgodnienie zasad postępowania przed sądem powszechnym o uchylenie wyroku sądu polubownego (art. 1205–1211 KPC) oraz uznanie lub stwierdzenie wykonalności wyroku sądu polubownego albo ugody zawartej przed sądem polubownym (art. 1212–1217 KPC). W razie wniesienia do sądu sprawy dotyczącej sporu objętego zapisem na sąd polubowny sąd odrzuca pozew lub wniosek o wszczęcie postępowania nieprocesowego, jeżeli pozwany lub uczestnik postępowania nieprocesowego podniesie zarzut zapisu na sąd polubowny przed wdaniem się w spór co do istoty sprawy. Sąd powszechny nie wyda jednak postanowienia o odrzuceniu pozwu lub wniosku o wszczęcie postępowania nieprocesowego, gdy zapis na sąd polubowny jest nieważny, bezskuteczny, niewykonalny albo utracił moc, jak również wtedy, gdy sąd arbitrażowy orzekł o swej niewłaściwości (art. 1165 § 1 i 2 KPC).

Zapis na sąd polubowny (umowa o arbitraż), będący w istocie umową o rozpoznanie sprawy przez sąd polubowny, wyłącza kompetencję sądu powszechnego, jeżeli dotyczy sporu posiadającego zdolność arbitrażową. Zapis ten może przybrać formę klauzuli arbitrażowej (kompromisarskiej), zwykle zamieszczonej w umowie podstawowej (głównej), ustanawiającej kompetencję sądu polubownego do rozstrzygania przyszłych sporów między stronami z określonego stosunku prawnego, lub umowy o arbitraż (kompromisu) stanowiącej umowę zawartą w odniesieniu do określonego sporu już po jego powstaniu. Podstawową przesłanką skuteczności zapisu na sąd polubowny jest to, aby dotyczył on sprawy zdolnej arbitrażowo. Zgodnie z art. 1157 KPC, jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, strony mogą poddać pod rozstrzygnięcie sądu polubowne-

go: spory o prawa majątkowe, z wyjątkiem spraw o alimenty, oraz spory o prawa niemajątkowe, jeżeli mogą one być przedmiotem ugody sądowej.

Arbitraż jest niezwykle zróżnicowany: obok sądów powoływanych *ad hoc* istnieją stałe sądy arbitrażowe (np. Sąd Arbitrażowy przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie, Sąd Arbitrażowy przy Polskiej Konfederacji Pracodawców Prywatnych Lewiatan, Sąd Polubowny przy Polsko-Niemieckiej Izbie Przemysłowo-Handlowej czy Lubelski Sąd Arbitrażowy). Postępowanie może się toczyć przed sądem polubownym znajdującym się na terytorium Polski lub przed sądem polubownym znajdującym się poza granicami Polski (art. 1154 i 1155 KPC). Z punktu widzenia rozstrzygnięcia wyróżnić należy ugody przed sądem polubownym, orzeczenie kończące postępowanie arbitrażowe w sprawie na terytorium Polski (art. 1155 § 2, art. 1205 § 1 KPC) oraz orzeczenie sądu polubownego wydane za granicą (art. 1215 KPC).

Postępowanie przed sądem polubownym jest zwykle jednoinstancyjne. Jeżeli jednak strony zgodnie ustaliły, że postępowanie przed sądem polubownym ma obejmować więcej niż jedną instancję (art. 1205 § 2 KPC), przepisy KPC o sądzie polubownym (arbitrażowym) i wynikające z nich zasady i reguły stosuje się również do odwoławczego sądu polubownego, w tym do ustalania zasad i sposobu postępowania przed tym sądem oraz orzekania przez ten sąd. Rozwiązywanie szczegółowych problemów powstających na tym tle powinno odbywać się przy zachowaniu podstawowych założeń arbitrażu, jego cech i specyfiki jako formy rozstrzygnięcia sporów. W każdym razie, w braku wyraźnych reguł w uzgodnionym regulaminie i umowy stron co do przebiegu postępowania arbitrażowego w drugiej instancji, należy przyjąć, że środek odwoławczy powinien być wniesiony w formie pisemnej, a kognicja odwoławczego sądu polubownego obejmuje kontrolę wyroku arbitrażowego wydanego w pierwszej instancji zarówno pod względem faktycznym, jak i prawnym, z możliwością powoływania nowych faktów i dowodów. Konieczne jest powołanie nowego zespołu orzekającego według tych samych reguł, które dotyczyły pierwszej instancji, z wyłączeniem arbitrów, którzy wydali zaskarżony wyrok. Do tego nowego, odwoławczego zespołu arbitrów należy ocena, czy środek zaskarżenia wniesiono w terminie. Jeżeli strony nie określiły terminu do zaskarżenia, nowi arbitrzy mogą odwołać się w drodze analogii do terminu do złożenia wniosku o uzupełnienie wyroku (art. 1202 KPC) albo terminu do wniesienia apelacji przed sądem państwowym. Do składu odwoławczego arbitrów należy ponadto, w braku uzgodnienia stron, określenie sposobu prowadzenia arbitrażowego postępowania odwoławczego (art. 1184 § 2 zd. 1 KPC) (wyr. SN z 20.3.2015 r., II CSK 352/14, OSNC 2016, Nr 3, poz. 35).

Brak możliwości rozpoznania sprawy przez sąd powszechny w przypadku dokonania zapisu na sąd polubowny (art. 1165 KPC) sprawia, że zakres oddziaływania sądu powszechnego wobec sądu polubownego musi zostać określony przy zastosowaniu zamkniętego katalogu ingerencji przewidzianych w KPC. Nie jest dopuszczalne dokonywanie przez sąd państwowy czynności, które nie

są wyraźnie wskazane w przepisach, a wykładnia rozszerzająca przyznanych kompetencji jest niedopuszczalna. Według KPC zakres kompetencji sądu powszechnego obejmuje:

- 1) ocenę właściwości sądu polubownego (art. 1165, art. 1206 § 1 pkt 1 i 3 oraz § 2 pkt 1, art. 1214 § 3 pkt 1 i art. 1215 § 2 pkt 1 i 3 KPC);
- 2) zabezpieczenie roszczeń dochodzonych przed sądem polubownym (art. 1166 KPC);
- 3) nadanie klauzuli wykonalności postanowieniu sądu polubownego o zastosowaniu tymczasowego środka zabezpieczającego (art. 1181 § 3 KPC);
- 4) powołanie arbitra, arbitrów lub arbitra przewodniczącego (art. 1171 § 2, art. 1172, 1173 KPC);
- 5) wyłączenie arbitra (art. 1176 § 2 i 4 KPC);
- 6) odwołanie arbitra (art. 1177 § 2 KPC);
- 7) wyznaczenie nowego (zastępczego) arbitra (art. 1178 § 2 KPC);
- 8) ustalenie wynagrodzenia arbitra i zwrotu przysługujących mu wydatków (art. 1179 § 2 KPC);
- 9) rozstrzygnięcie o zarzucie braku właściwości sądu polubownego (art. 1180 § 3 KPC);
- 10) przeprowadzenie dowodu lub wykonanie innej czynności, której sąd polubowny nie może wykonać (art. 1192 KPC);
- 11) przechowywanie akt sprawy wraz z oryginałem wyroku sądu polubownego (art. 1204 § 1 KPC);
- 12) przeprowadzenie postępowania o uchylenie wyroku sądu polubownego na skutek wniesienia skargi (art. 1205–1211 KPC);
- 13) przeprowadzenie postępowania o uznanie lub stwierdzenie wykonalności wyroku sądu polubownego albo ugody zawartej przed sądem polubownym (art. 1212–1217 KPC);
- 14) stosowanie środków przymusu na wniosek sądu polubownego (*argumentum ex art. 1191 § 1 KPC w zw. z art. 1192 KPC*).

Najistotniejszą spośród wskazanych kompetencji wydaje się kognicja w postępowaniu ze **skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego**. Kompetencja ta nie ma służyć podważeniu przebiegu i wyników postępowania przed sądem polubownym, lecz uniemożliwić utrzymanie w mocy takiego wyroku sądu polubownego, który uchybia elementarnym wymaganiom formalnym rozpoznawania sporów. Jedynie wtedy, gdyby sąd państwowy uznał, że postępowanie dowodowe nie zostało w ogóle przeprowadzone lub przeprowadzone niekompletnie, albo w oczywisty sposób przeprowadzono je wadliwie, uchybiając regułom logicznego rozumowania, wiązania ze sobą faktów w łańcuchu przyczynowo-skutkowym, wybiórczego dopuszczenia dowodów w sprawie, przeprowadzenia dowodów tylko jednej strony, z niezasadnym pominięciem dowodów wnioskowanych przez stronę przeciwną itp., można byłoby uznać, że nie zostały zachowane wymagania, o których jest mowa w art. 1206 § 1 pkt 4 KPC (wyr. SN z 15.3.2012 r., I CSK 286/11, Legalis).

Strona może w drodze skargi żądać uchylenia wyroku sądu polubownego, jeżeli:

- 1) brak było zapisu na sąd polubowny, zapis na sąd polubowny jest nieważny, bezskuteczny albo utracił moc według prawa dla niego właściwego;
- 2) strona nie była należycie zawiadomiona o wyznaczeniu arbitra, o postępowaniu przed sądem polubownym lub w inny sposób była pozbawiona możliwości obrony swoich praw przed sądem polubownym;
- 3) wyrok sądu polubownego dotyczy sporu nieobjętego zapisem na sąd polubowny lub wykracza poza zakres takiego zapisu, jeżeli jednak rozstrzygnięcie w sprawach objętych zapisem na sąd polubowny daje się oddzielić od rozstrzygnięcia w sprawach nieobjętych tym zapisem lub wykraczających poza jego zakres, wyrok może być uchylony jedynie w zakresie spraw nieobjętych zapisem lub wykraczających poza jego zakres;
- 4) przekroczenie zakresu zapisu na sąd polubowny nie może stanowić podstawy uchylenia wyroku, jeżeli strona, która brała udział w postępowaniu, nie zgłaszała zarzutów co do rozpoznania roszczeń wykraczających poza zakres zapisu;
- 5) nie zachowano wymagań co do składu sądu polubownego lub podstawowych zasad postępowania przed tym sądem, wynikających z ustawy lub określonych przez strony;
- 6) wyrok uzyskano za pomocą przestępstwa albo podstawą wydania wyroku był dokument podrobiony lub przerobiony;
- 7) w tej samej sprawie między tymi samymi stronami zapadł prawomocny wyrok sądu.

Uchylenie wyroku sądu polubownego następuje także wtedy, gdy sąd stwierdził, że:

- 1) według ustawy spór nie może być rozstrzygnięty przez sąd polubowny;
- 2) wyrok sądu polubownego jest sprzeczny z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej (klauzula porządku publicznego);
- 3) wyrok sądu polubownego pozbawia konsumenta ochrony przyznanej mu bezwzględnie wiążącymi przepisami prawa właściwego dla umowy, której stroną jest konsument, a gdy prawem właściwym dla tej umowy jest prawo wybrane przez strony – ochrony przyznanej konsumentowi bezwzględnie wiążącymi przepisami prawa, które byłoby właściwe w braku wyboru prawa.

Jeżeli art. 1208–1211 KPC nie stanowią inaczej, do postępowania ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego przepisy o apelacji stosuje się odpowiednio. Skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego wnosi się do sądu apelacyjnego, na obszarze którego znajduje się sąd, który byłby właściwy do rozpoznania sprawy, gdyby strony nie dokonały zapisu na sąd polubowny, a w braku tej podstawy – do Sądu Apelacyjnego w Warszawie, w terminie 2 miesięcy od dnia doręczenia wyroku lub jeżeli strona wniosła o uzupełnienie, sprostowa-

nie lub wykładnię wyroku – w terminie 2 miesięcy od dnia doręczenia przez sąd polubowny orzeczenia rozstrzygającego o tym wniosku. Jednakże, jeżeli skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego oparto na podstawie określonej w art. 1206 § 1 pkt 5 lub 6 KPC (wyrok uzyskano za pomocą przestępstwa albo podstawą wydania wyroku był dokument podrobiony lub przerobiony; w tej samej sprawie między tymi samymi stronami zapadł prawomocny wyrok sądu), termin do wniesienia skargi liczy się od dnia, w którym strona dowiedziała się o tej podstawie. Strona nie może jednak żądać uchylenia wyroku sądu polubownego po upływie 5 lat od dnia doręczenia jej wyroku sądu polubownego. Od wyroku wydanego w postępowaniu ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego przysługuje skarga kasacyjna. Można także żądać wznowienia postępowania zakończony prawomocnym wyrokiem w przedmiocie uchylenia wyroku sądu polubownego oraz stwierdzenia niezgodności z prawem prawomocnego wyroku wydanego w tym przedmiocie.

Wyrok sądu polubownego lub ugoda przed nim zawarta mają moc prawną na równi z wyrokiem sądu lub ugodą zawartą przed sądem po ich **uznaniu przez sąd albo po stwierdzeniu przez sąd ich wykonalności** (art. 1212 § 1 KPC). O uznaniu albo stwierdzeniu wykonalności wyroku sądu polubownego lub ugody przed tym sądem zawartej sąd orzeka na wniosek strony. Do wniosku strona jest obowiązana załączyć oryginał lub poświadczony przez sąd polubowny odpis jego wyroku lub ugody przed nim zawartej, jak również oryginał zapisu na sąd polubowny lub urzędowo poświadczony jego odpis. Jeżeli wyrok sądu polubownego lub ugoda przed nim zawarta albo zapis na sąd polubowny nie są sporządzone w języku polskim, strona jest obowiązana dołączyć uwierzytelniony ich przekład na język polski. W terminie 2 tygodni od dnia doręczenia wniosku strona może przedstawić sądowi stanowisko w sprawie.

O uznaniu albo stwierdzeniu wykonalności wyroku sądu polubownego lub ugody przed nim zawartej orzeka sąd apelacyjny, na obszarze którego znajduje się sąd, który byłby właściwy do rozpoznania sprawy, gdyby strony nie dokonały zapisu na sąd polubowny, a w braku tej podstawy – Sąd Apelacyjny w Warszawie. Do postępowania o uznanie albo stwierdzenie wykonalności wyroku sądu polubownego lub ugody przed nim zawartej stosuje się odpowiednio przepisy o apelacji.

O uznaniu wyroku sądu polubownego lub ugody przed nim zawartej, niedających się do wykonania w drodze egzekucji, sąd orzeka postanowieniem. Sąd stwierdza wykonalność wyroku sądu polubownego lub ugody przed nim zawartej, nadających się do wykonania w drodze egzekucji, nadając im klauzulę wykonalności. Wyrok sądu polubownego lub ugoda przed nim zawarta, których wykonalność została stwierdzona, są tytułami wykonawczymi.

Sąd odmawia uznania albo stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego lub ugody przed nim zawartej, jeżeli:

- 1) według przepisów ustawy spór nie może być poddany pod rozstrzygnięcie sądu polubownego;

- 2) uznanie lub wykonanie wyroku sądu polubownego lub ugody przed nim zawartej byłoby sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej (klauzula porządku publicznego);
- 3) wyrok sądu polubownego lub ugoda przed nim zawarta pozbawia konsumenta ochrony przyznanej mu bezwzględnie wiążącymi przepisami prawa właściwego dla umowy, której stroną jest konsument, a gdy prawem właściwym dla tej umowy jest prawo wybrane przez strony – ochrony przyznanej konsumentowi bezwzględnie wiążącymi przepisami prawa, które byłoby właściwe w braku wyboru prawa.

Dodatkowo w przypadku wyroku sądu polubownego wydanego za granicą lub ugody zawartej przed sądem polubownym za granicą odmawia się uznania lub stwierdzenia wykonalności, jeżeli:

- 1) nie było zapisu na sąd polubowny, zapis na sąd polubowny jest nieważny, bezskuteczny albo utracił moc według prawa dla niego właściwego;
- 2) strona nie była należycie zawiadomiona o wyznaczeniu arbitra, o postępowaniu przed sądem polubownym lub w inny sposób była pozbawiona możliwości obrony swoich praw przed sądem polubownym;
- 3) wyrok sądu polubownego dotyczy sporu nieobjętego zapisem na sąd polubowny lub wykracza poza zakres takiego zapisu, jeżeli jednak rozstrzygnięcie w sprawach objętych zapisem na sąd polubowny daje się oddzielić od rozstrzygnięcia w sprawach nieobjętych tym zapisem lub wykraczających poza jego zakres, odmowa uznania albo stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego może dotyczyć jedynie spraw nieobjętych zapisem lub wykraczających poza jego zakres;
- 4) skład sądu polubownego lub postępowanie przed tym sądem nie były zgodne z umową stron lub – w braku w tym przedmiocie umowy – nie były zgodne z prawem państwa, w którym przeprowadzono postępowanie przed sądem polubownym; wyrok sądu polubownego nie stał się jeszcze dla stron wiążący lub został uchylony albo jego wykonanie zostało wstrzymane przez sąd państwa, w którym lub według prawa którego wyrok ten został wydany.

Na postanowienie sądu apelacyjnego w przedmiocie uznania albo stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego w Rzeczypospolitej Polskiej lub ugody przed nim zawartej przysługuje zażalenie do innego składu tego sądu. Natomiast od prawomocnego postanowienia sądu w przedmiocie uznania albo stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego za granicą lub ugody zawartej przed sądem polubownym za granicą przysługuje skarga kasacyjna; można także żądać wznowienia postępowania zakończonego prawomocnym postanowieniem w przedmiocie uznania albo stwierdzenia wykonalności oraz stwierdzenia niezgodności z prawem prawomocnego postanowienia wydanego w tym przedmiocie.